

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

(The Study of Community Changes Using Community-based Tourism Model of Ban Rong
Kla Community, Amphur Nakhon Thai, Phitsanulok Province)

กนกวรรณ เกิดพิน¹

ฉล่องศรี พิมลสมพงศ์²

KanokwanK@nu.in.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก” เพื่อศึกษาลักษณะต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยว และให้ข้อเสนอแนะโดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ จากประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ และนักท่องเที่ยว รวมจำนวน 600 คน

ผลการวิจัย พบว่าต้นแบบมี 4 องค์ประกอบ คือ การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การจัดการคน การจัดการรายได้ และความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี เมื่อชุมชนนำมาใช้พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในชุมชน 4 ด้าน คือ 1) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว 2) การสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน 3) การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และ 4) การรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการท่องเที่ยว โดยมีค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน เท่ากับ 3.85 อยู่ในระดับมาก ส่วนข้อเสนอแนะในการพัฒนา มีค่าเฉลี่ยรวม 4 ด้าน เท่ากับ 4.04 อยู่ในระดับมาก เช่นเดียวกัน

คำสำคัญ : 1) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน 2) ต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยว 3) การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This study develops a theoretical framework for understanding the characteristics of community-based tourism model and community changes using a tourism model and guidelines for development. Data were collected via a questionnaire survey with local residents, local organization staff and tourists. A total of 600 respondents completed the questionnaires.

The results reveal that the CBT model generally involve 4 main factors: setting, human, revenue and network cooperation. It also emphasizes that the CBT model creates some changes in the destination in 4 areas: the conservation of natural and cultural tourism resources, community learning and community's perception, community development and rules and regulations enforcement. The degree of change in each area is high (3.85). The suggestions for development of the of 4 elements is high (4.04) as well.

Keywords: 1) Community changes, Tourism Management Model, Community Based Tourism

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

² รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

บทนำ

การท่องเที่ยวโดยมีชุมชนเป็นฐาน เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกประเภทหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Community Based Sustainable Tourism - CBST) มีการบุกเบิกงานวิจัยและการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนในประเทศไทย โดยให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งมีการขยายวงกว้างของการท่องเที่ยวประเภทนี้ในชุมชนต่าง ๆ ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย รวมทั้งชุมชนบ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ชุมชนบ้านร่องกล้า มีวิถีชีวิตผสมผสานกันระหว่างหมู่บ้านชาวไทยภาคกลางและชนเชื้อชาติพันธุ์เผ่าม้ง ซึ่งอาศัยอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า อันเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก ตามยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 10 โดยมุ่งให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของภูมิภาค บนฐานความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนในท้องถิ่น ชาวบ้านจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาต่อยอดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

แต่เนื่องจากชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยว จึงขาดความสามารถในการตั้งค่างานของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่มาเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีทัศนคติว่าการท่องเที่ยวเป็นเรื่องไกลตัว ความเข้าใจในด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนมีค่อนข้างน้อย (ธนวัฒน์ ขวัญบุญ, 2545)

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2550 จากความต้องการของคนในชุมชนและต่อยอดด้วยความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สุภาวิณี ทรงพรวณิชย์, 2555, หน้า 7) โดยการตั้งกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research - CBR) เข้ามาสร้างระบบและขั้นตอนในการทำงาน ตั้งแต่การวางแผนในการศึกษาค้นคว้า

ชุมชน ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อจัดทำกิจกรรมการท่องเที่ยว และทำให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ร่วมกันสร้างการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการประสานงานกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ซึ่งปฏิบัติตามกระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการเตรียมความพร้อมของชุมชน 10 ขั้นตอน (บันได 10 ขั้น) ได้แก่ 1) คัดเลือกพื้นที่ 2) ศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน "ค้นหาของดี" 3) กำหนดวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ 4) การบริหารจัดการองค์กร 5) การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวและการให้บริการการท่องเที่ยว 6) ฝึกอบรมมัคคุเทศก์/นักสื่อความหมาย 7) การตั้งราคาและกระจายผลประโยชน์ 8) วางแผนเรื่องการตลาด 9) โครงการท่องเที่ยววันร่อง 10) การติดตามประเมินผล ต้นแบบเฉพาะตามบริบทของชุมชนบ้านร่องกล้า การจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับ

ชุมชนบ้านร่องกล้า มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการคน 3) การจัดการรายได้ และ 4) ความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี (ป้อ วชิรวงศ์วรกุลและคณะ, 2554, หน้า 6) หลังจากการใช้ต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า ชุมชนมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นทุกด้าน เนื่องมาจากการทำความเข้าใจ การให้ความรู้และการรับรู้ในเรื่องการจัดการการท่องเที่ยวที่เกิดจากการร่วมมือกันของบุคคลหลายฝ่าย ทำให้คนในชุมชนเกิดความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ช่วยกันรักษาดูแลป่าและคืนป่าให้แก่ป่าด้วยการปลูกต้นไม้เพื่อทดแทนพื้นที่โล่งเตียน คนในชุมชนมีอาชีพเสริมจากการทำสวนทำไร่ รายได้จากท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และมีการอนุรักษ์พื้นที่วัฒนธรรมและประเพณีที่ใกล้เลือนหาย นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงอีกหลายอย่างที่เกิดขึ้นในระหว่างการใช้ต้นแบบนี้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาลักษณะการเป็นต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการใช้ต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มาเป็นเวลา 5 ปี ตั้งแต่ปี

2550 ถึงปี 2556 และยังคงอยู่ในช่วงเวลาของการดำเนินงานตามต้นแบบที่มีอยู่ โดยมุ่งให้ทราบผลจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเท่ากับการประเมินผลระหว่างทาง (Intermediate evaluation) ของการใช้ต้นแบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในการนำไปสู่การจัดการข้อเสนอในการพัฒนา ปรับปรุงการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า และนำไปปรับใช้กับชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียง หรือนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่น ๆ ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไป

วิธีดำเนินการ

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้พัฒนามาจากแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference on Environment and Development) หรือการประชุม EARTH SUMMIT ที่กรุงรีโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิลซึ่งได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะจุดหมายปลายทางจะเป็นที่ใด จะเป็นกลุ่มใหญ่ (Mass Tourism) หรือกลุ่มขนาดเล็ก ทั้งในเมืองและชนบท สอดคล้องกับ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ที่ได้ให้คำจำกัดความว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวของกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็กที่มีการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างเหมาะสม โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมเยียนสม่ำเสมอ และอาจมีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว

การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมและรักษาระบบนิเวศไว้ได้ (Swarbrooks, 1998) และ

เนื่องจากความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมีความแตกต่างหลากหลาย สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการโดยคำนึงถึงความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม-วัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก ๆ เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมสูญทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว และยังทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยวได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันทุกฝ่าย และร่วมกันรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีงามให้ส่งผลถึงคนรุ่นต่อไป

2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2550) ได้อธิบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community - Based Tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ชุมชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรทางการท่องเที่ยว เป็นผู้ดำเนินการวางแผน ดำเนินการจัดการบริหาร และกระบวนการต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรที่มีในชุมชนเพื่อนำเสนอแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน ให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีความสมดุลทุกด้านในมิติที่จะส่งผลให้ชุมชนเกิดการพัฒนาด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว

ธวัชชัย รัตนซออน (2542) ได้ให้ความหมายว่า การจัดการการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดระบบของชุมชนเพื่อดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว โดยพิจารณาครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวกับโครงสร้างการจัดรูปองค์กร การแบ่งงาน การแบ่งบทบาทและความรับผิดชอบ รวมทั้งวิธีการจัดการ การแบ่งสรรผลประโยชน์ ตลอดจนการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สรุปได้ว่าการจัดการการท่องเที่ยว เป็นการวางระบบและแผนการดำเนินงานในการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามกระบวนการต่าง ๆ ที่วางไว้ การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อก่อให้เกิดผลและบรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่ได้กำหนดไว้ตามแผนการดำเนินงาน พร้อมทั้งสามารถประเมินผลงานทั้งหมดตามแผนได้

4. แนวคิดลักษณะการเป็นต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ลักษณะการเป็นต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของแต่ละชุมชนนั้น มีรูปแบบการบริหารจัดการอยู่บนพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนแต่ละชุมชนในการจัดการ เช่น ชุมชนบ้านร่องกล้า โดยใช้ชื่อ "กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า" ประกอบด้วยฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ฝ่ายต้อนรับ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายไกด์ ฝ่ายอาหาร ฝ่ายบัญชีและการเงิน ฝ่ายโฮมสเตย์ ฝ่ายการแสดง ฝ่ายพาหนะนำเที่ยว และทุกฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมประชุมกลุ่มทุกครั้งที่มีการประชุม มีการจัดการรายได้ตามเปอร์เซ็นต์ที่กำหนดในระเบียบที่กำหนดไว้ ตามหุ้น และตามค่าแรงที่เข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และแบ่งรายได้บริจาคเข้ากลุ่มเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของกลุ่ม

ส่วนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ มีการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรชุมชนให้คงอยู่ต่อไป โดยมีระเบียบการควบคุมและดูแลทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ห้ามตัดไม้ ห้ามล่าสัตว์ ห้ามจุดไฟเผาป่า ห้ามส่งเสียงดัง และกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้าจะเป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันให้นานที่สุด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่มาพักผ่อนและมาศึกษาหาความรู้

ชุมชนบ้านร่องกล้า มีการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายท่องเที่ยวภายในชุมชน

มีการเชื่อมโยงเครือข่ายท่องเที่ยวระหว่างชุมชน รวมทั้งเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือหรือ สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ

ชุมชนบ้านร่องกลามีแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มีความรู้จากชุมชนมากขึ้น พัฒนาในด้านการบริหารงานและการจัดการให้ครบวงจรเพื่อให้กลุ่มมีความรู้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น และมีการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว โดยมีการปรับปรุงบางอย่างที่ไม่เหมาะสมเป็นต้น

5. แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากพัฒนาการท่องเที่ยว

ธรรมชาติของการดำรงชีวิตมนุษย์จำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้ในการอยู่รอดและต้องเผชิญกับ

ปัญหาต่าง ๆ ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมีปรับตัวให้เข้ากับปัญหาเหล่านั้น เพื่อให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งเป็นการสนองความต้องการทั้งร่างกายและจิตใจของตนเอง และทำให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบข้างได้อย่างเป็นสุข (เพชรตะบอง ไพศุณย์, 2553) สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ทั้งคน สัตว์ สิ่งของ สภาวะการณ์ ซึ่งเกิดจากการแปรผันทำให้เกิดการแปรสภาพจากสิ่งหนึ่งไปเป็นอีกสิ่งหนึ่งตามเงื่อนไขของกาลเวลาที่หมุนเปลี่ยน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ระพีพรรณ ทองหล่อ และคณะ (2545) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษาจังหวัดน่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมตลอดจนผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชน และเสนอแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน มีหลายรูปแบบ ทั้งทางธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวัฒนธรรม ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในเรื่องความสมบูรณ์ทางด้านธรรมชาติระดับมากที่สุด 2) ผลการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของจังหวัดน่านที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยว พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มีการเปลี่ยนแปลงที่น้อยมาก การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจมีมากที่สุด ในเรื่องของรายได้เพิ่มมากขึ้นและมีอาชีพใหม่ ๆ อย่างหลากหลาย แต่ภาพโดยรวมยังมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างน้อย 3) ผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนโดยรวมแล้วออกมาในทางที่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

สุรียา บรรพลา (2551) ได้ศึกษาบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาไทยเลยในประเทศไทย และลาวหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อ

เปรียบเทียบบริบทการเปลี่ยนแปลง และวิเคราะห์เป็นแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายที่หมู่บ้านทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

ผลการวิจัยพบว่า 1) การศึกษาบริบทมีการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ดังนี้ ด้านสังคม ได้แก่ วิถีชีวิต การศึกษา ครอบครัว ชุมชน การจัดระเบียบสังคม อาชีพ ด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ประเพณี พฤติกรรม ความเชื่อ ภาษา เครื่องแต่งกาย อาหารภูมิปัญญา สิ่งประดิษฐ์ การแสดง สิ่งก่อสร้าง ด้านเศรษฐกิจได้แก่ สินค้า การผลิต การจำหน่าย รายได้ รายจ่าย ภาวะหนี้สิน 2 ผลการเปรียบเทียบหมู่บ้านทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านที่รวดเร็วเห็นได้ชัดเจน ส่วนหมู่บ้านป่าขาม เมืองหลวงพระบาง แขวงเมืองหลวงพระบางสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีการเปลี่ยนแปลงน้อย และเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ

3) ผลการเปลี่ยนแปลง มีดังนี้ มีกระแสโลกาภิวัตน์ที่แทรกเข้ามาที่ระบบข้อมูลข่าวสารที่มีต่อการดำเนินชีวิต เกิดกระแสทุนนิยมทำให้เกิดการประกอบอาชีพที่ใช้เครื่องจักรกลในการทำงานทำให้วัฒนธรรมการทำงานหายไป การจัดระบบการศึกษาที่ถือเอาแบบอย่างของตะวันตกมาใช้ทำให้เยาวชนวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิต และนโยบายของรัฐบาลเรื่องสาธารณูปโภคความทันสมัยในสังคม มีผลต่อการเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวบ้าน ส่วนข้อเสนอของเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วย (1) อนุรักษ์วัฒนธรรมโดยการรวบรวมองค์ความรู้บริบทสังคมวัฒนธรรม (2) พัฒนาวัฒนธรรม (3) ประยุกต์วัฒนธรรมโดยนำวัฒนธรรมต่างชาติที่กลมกลืนกรองให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมเดิม (4) สร้างใหม่โดยมีวัฒนธรรมใหม่ผสมผสานวัฒนธรรมเดิม

ผลจากการสังเคราะห์เอกสาร ทำให้ได้แนวคิดหลัก 3 ประการ คือ ประการแรก องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ระบบสังคมของชุมชน การจัดการบริบทของชุมชน และการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ประการที่สองต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า ประกอบด้วย การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การจัดการคน การจัดการรายได้ และความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี และประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ประกอบด้วย การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว การสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการท่องเที่ยว

2. การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 200 คน และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในชุมชนบ้านร่องกล้า โดยผู้วิจัยใช้จากสถิตินักท่องเที่ยวอุทยานภูหินร่องกล้าแห่งชาติ และใช้สูตรยามานะ

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ e = ความคาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของมวลประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

(Yamane, 1973: 725 อ้างอิงใน บุญธรรมจิตต์อนันต์) คำนวณให้เกิดความคาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างร้อยละ 5 หรือ 0.5 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้คำนวณ ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ในที่นี้ } e &= .05 & N &= 95,707 \text{ คน} \\ \text{แทนค่า } n &= \frac{95,707}{1 + 95,707 \times 0.5^2} \\ &= 400 \text{ คน} \end{aligned}$$

รวมใช้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 600 คน

3. การสร้างเครื่องมือวิจัย

ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและวิธีการสร้างแบบสอบถาม เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบและสร้างแบบสอบถาม ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 การเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการแจกแบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ กับกลุ่มตัวอย่างทุกกลุ่ม ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2555 - กุมภาพันธ์ 2556

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการวิจัย

นำแบบสอบถามที่ได้รับคืน มาตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนสมบูรณ์ ลงรหัสและบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรมประยุกต์หาค่าทางสถิติ สถิติที่ใช้ในการแปลความหมาย ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนการสัมภาษณ์เพิ่มเติม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และอธิบายรายละเอียดประกอบการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และใช้แนวคิดที่ได้รับในการให้ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษา

1. ลักษณะการเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ลักษณะการเป็นต้นแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก คือ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชน เริ่มจากความสนใจของคนในชุมชนเป็นฐาน

หลัก และจากการทำงานร่วมกัน 5 ปี ก่อให้เกิดต้นแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เฉพาะที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านร่องกล้า มี 4 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การจัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการคน 3) การจัดการรายได้ และ 4) ความร่วมมือกับหน่วยงานภาคี

2. การเปลี่ยนแปลงจากการเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก

การเปลี่ยนแปลงจากการเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลกจากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้ว และของประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}=4.08$ และ $\bar{x}=3.61$) และมีค่าเฉลี่ยรวม $\bar{x} = 3.85$ อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

เปลี่ยนแปลง	นักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้ว	นักท่องเที่ยวที่มาครั้งแรก	ประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่
ด้านการรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรมทางการ ท่องเที่ยว	เปลี่ยนแปลง มากที่สุด ($\bar{x}$ 4.34)	ความคิดเห็นตามสภาพ ปัจจุบัน ร้อยละ 69.16	เปลี่ยนแปลงมาก ($\bar{x}$ 3.57)
ด้านการสร้างการเรียนรู้ และรับรู้ในชุมชน	เปลี่ยนแปลงมาก ($\bar{x}$ 3.77)	ความคิดเห็นตามสภาพ ปัจจุบัน ร้อยละ 59.37	เปลี่ยนแปลงมาก ($\bar{x}$ 3.63)
ด้านการพัฒนาที่ชุมชน ได้รับจากการเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว	เปลี่ยนแปลงมาก ($\bar{x}$ 4.11)	ความคิดเห็นตามสภาพ ปัจจุบันร้อยละ 70.33	เปลี่ยนแปลงมาก ($\bar{x}$ 3.61)
ด้านการรักษา กฎระเบียบข้อบังคับใน การท่องเที่ยว	เปลี่ยนแปลงมาก ($\bar{x}$ 4.09)	ความคิดเห็นตามสภาพ ปัจจุบันร้อยละ 73.33	เปลี่ยนแปลงมาก ($\bar{x}$ 3.64)
เฉลี่ยรวม	$\bar{x}$ 4.08	-	$\bar{x}$ 3.61

1. การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ วัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เคย มาแล้ว มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ 4.34) ในขณะที่ กลุ่มประชาชนและ หน่วยงานในพื้นที่ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในระดับ มาก ($\bar{x}$ 3.57) และนักท่องเที่ยวที่มาครั้งแรก แสดง

ความคิดเห็นว่า “ใช่” คือ มีสภาพความเป็นจริงใน ปัจจุบันของชุมชนที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว ร้อยละ 69.16 ผลนี้แสดงว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง มาก อันเกิดจากการนำต้นแบบการพัฒนาการ ท่องเที่ยวไปใช้

2. การสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน นักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้ว มีความเห็นว่าการ

เปลี่ยนแปลงในระดับมาก ($\bar{x}$ 3.77) ในขณะที่ กลุ่มประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก ($\bar{x}$ 3.63) และนักท่องเที่ยวที่มาครั้งแรก แสดงความคิดเห็นว่า “ใช่” คือ มีสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยว ร้อยละ 59.37 ผลนี้แสดงว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมาก อันเกิดจากการนำต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวไปใช้

3. การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้ว มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก ($\bar{x}$ 4.11) ในขณะที่ กลุ่มประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก ($\bar{x}$ 3.61) และนักท่องเที่ยวที่มาครั้งแรก แสดงความคิดเห็นว่า “ใช่” คือ มีสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนที่เกิดจากการจัดการการท่องเที่ยว ร้อยละ 70.33 ผลนี้แสดงว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมาก อันเกิดจากการนำต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวไปใช้

4. การรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เคยมาแล้ว มีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก ($\bar{x}$ 4.09) ในขณะที่ กลุ่มประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในระดับมาก ($\bar{x}$ 3.64) และนักท่องเที่ยวที่มาครั้งแรก แสดงความคิดเห็นว่า “ใช่” คือ มีสภาพ

ความเป็นจริงในปัจจุบันของชุมชนที่เกิดจากการจัดการท่องเที่ยว ร้อยละ 73.33 ผลนี้แสดงว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงมาก อันเกิดจากการนำต้นแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวไปใช้

ผลการวิจัยโดยรวม พบว่า ชุมชนบ้านร่องกล้า อ.นครไทย จ.พิษณุโลก มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเวลา 5 ปี ทั้ง 4 ด้าน คือ การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว การสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก เห็นผลอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม และมีจุดเด่นทางการท่องเที่ยวมาก ซึ่งเป็นผลดีที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นต่อไป

3. ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต่าง ๆ ที่มีบริบทแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต่างๆที่มีบริบทแตกต่างกัน พบว่า ข้อเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

($\bar{x}$ =4.40 และ $\bar{x}$ =3.68) มีค่าเฉลี่ยรวม

$\bar{x}$ =4.04 อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ข้อเสนอแนะ	นักท่องเที่ยวทั้งหมด	ประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่
ด้านการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว	เห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}$ 4.34)	เห็นด้วยมาก ($\bar{x}$ 3.58)
ด้านการสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน	เห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}$ 4.42)	เห็นด้วยมาก ($\bar{x}$ 3.73)
การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว	เห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}$ 4.42)	เห็นด้วยมาก ($\bar{x}$ 3.65)
การรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการท่องเที่ยว	เห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}$ 4.42)	เห็นด้วยมาก ($\bar{x}$ 3.76)
เฉลี่ยรวม	$\bar{x}$ 4.40	$\bar{x}$ 3.68

1. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่องการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวมีความเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}$ 4.34) โดย เสนอแนะ จัดทำหลักสูตร

รักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว สอนนักเรียนในโรงเรียนตั้งแต่ประถมศึกษาเพื่อเป็นการปลูกฝังตั้งแต่เด็กมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ เห็นด้วยมาก

($\bar{x}=3.58$) แตกต่างจากความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวว่า อุทยานฯ ควรจัดเจ้าหน้าที่ให้เข้ามาดูแลนักท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มเติมอย่างน้อยวันละ 2 คน ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวมากที่สุด

2. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่อง การสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน พบว่า นักท่องเที่ยวมีความเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}=4.42$) ในขณะที่กลุ่มประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ เห็นด้วยมาก ($\bar{x}=3.73$) ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันทุกด้านว่า กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้า ควรติดต่อประสานงานความร่วมมือกับชุมชนบริเวณก่อนถึงอุทยานแห่งชาติ เพื่อช่วยกันดูแลนักท่องเที่ยวในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจำนวนมาก ทั้งเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ให้ความรู้แก่คนในชุมชน โดยผ่านกิจกรรม “รักษป่า” ร่วมกันทุกปี ผู้ใหญ่บ้าน ควรจัดหาหนังสือเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้คนในชุมชน ได้ศึกษาหาความรู้โดยการวางไว้ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น ร้านค้า ร้านขายอาหาร ศาลานั่งพัก เป็นต้น และการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกันคนในชุมชน เช่น การสาธิตแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรโดยให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองทำเอง เป็นต้น

3. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่อง การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว พบว่านักท่องเที่ยวมีระดับค่าความคิดเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}=4.42$) ในขณะที่ กลุ่มประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ เห็นด้วยมาก ($\bar{x}=3.65$) ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในด้านของ ผู้ใหญ่บ้านควรนำเสนอ/พูดคุยกับคนในชุมชนถึงความสำคัญในการต้อนรับนักท่องเที่ยวดูจตุคามมิตรในการประชุมหมู่บ้านมากที่สุด

4. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเรื่อง การรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีระดับค่าความคิดเห็นด้วยมากที่สุด ($\bar{x}=4.52$) ในขณะที่ กลุ่มประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ เห็นด้วยมาก ($\bar{x}=3.76$) ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นสอดคล้องกันในด้านของ เจ้าของบ้านสร้าง ข้อตกลงในการเข้าพักโฮมสเตย์และแจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบก่อนเข้าพักอย่างชัดเจน

สรุปได้ว่าเป็นข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์และนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านร่องกล้า และชุมชนอื่น ๆ อาจนำไปปรับใช้ได้ ในเรื่องของการสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน รองลงมา คือ การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการท่องเที่ยว และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว โดยการเพิ่มเติมให้มีความเหมาะสมกับชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก” การเปลี่ยนแปลงจากการใช้ต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก มาเป็นเวลา 5 ปี มีการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน คือ

1) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้เป็นผลเนื่องมาจากคนในชุมชนร่วมกันปรับปรุงสภาพแวดล้อมในชุมชน โดยการปลูกต้นไม้ ดอกไม้เพิ่มเติม และยังคงรักษาสภาพพื้นที่ทางการเกษตรไว้ เช่น ไร่กะหล่ำ สวนสตอเบอรี่ การมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ปลูกต้นพญาเสือโคร่งราวพันสองร้อยไร่ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และการจัดการกับจำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่เพียงพอต่อจำนวนขยะที่มากขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยว มีการปรับปรุงที่พักอาศัยของคนในชุมชนให้เป็นบ้านพักโฮมสเตย์ให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก และมีแนวโน้มในการเพิ่มมากขึ้นอีก เพราะฉะนั้นจึงควรมีการวางแผนระบบการจัดการโฮมสเตย์ในอนาคต

การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนทำให้วัฒนธรรมในชุมชนได้รับการสืบสาน พื้นฟูขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คงอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น การแต่งกาย(ผ้าปัก) ถึงแม้ว่าคนหนุ่มสาวจะใส่เสื้อยืด-กางเกงยีนส์ก็ตาม ซึ่งสอดคล้องกับ สุริยา บรรพลา (2551) ได้ศึกษาบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาไทยเลยในประเทศไทย และลาว

หลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ถึงการเปลี่ยนแปลงของลักษณะการแต่งกายของวัยรุ่น และการปรับเปลี่ยนการแต่งกายให้เหมาะสมขึ้นของผู้ใหญ่ แต่ในชุมชนบ้านร่องกล้า นั้น ผู้ใหญ่วัยกลางคนและคนสูงวัยก็ยังคงแต่งกายด้วยชุดที่ตัดด้วยผ้าที่ปักเอง และยังใช้สมุนไพรเป็นส่วนประกอบหลักในการทำประกอบอาหาร และสิ่งที่ปรากฏชัดเจน คือ คนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยในการติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวและพ่อค้าคนกลางมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงรักษาภาษาท้องถิ่นไว้ได้ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านร่องกล้า สามารถเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมในชุมชนให้มากขึ้น โดยไม่ส่งผลให้เกิดการทำลายตรงกันข้ามกลับทำให้คนในชุมชนรู้สึกรักและหวงแหนธรรมชาติและสิ่งรอบตัวมากขึ้น เนื่องมาจากผลตอบแทนที่คนในชุมชนได้รับจากทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนี้มากมายมหาศาล ไม่ใช่เพียงแค่เรื่องของเงินตรา แต่หมายรวมถึงความรู้สึกของคนในชุมชน การเรียนรู้สิ่งใหม่ อีกทั้งวิธีการที่จะพึ่งพาธรรมชาติไปพร้อมกับการรักษาให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ และการเปิดโลกทัศน์ของคนในชุมชนจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้มูลค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ยังทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว ซึ่งนำไปสู่การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมควบคู่กับการจัดการการท่องเที่ยว ให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

2) การสร้างการเรียนรู้และรับรู้ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนยอมรับความสามารถในการทำงานการท่องเที่ยวร่วมกัน มีความสามัคคีและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการทำงานทั้งชาย-หญิง และการสนับสนุนคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ที่สำคัญกว่านั้น มีการประสานงานที่ดีร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานฯ จากเมื่อก่อน ชาวบ้านกลัวเจ้าหน้าที่อุทยานฯ แต่ปัจจุบันนั้นต่างก็พึ่งพาอาศัย ในการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ให้กับคนในชุมชนและผู้มาเยือน ก่อให้เกิดความรู้สึกยินดีที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเห็นคุณค่าต่อผู้มาเยือน จนนำไปสู่การทำแผนพัฒนาการ

ท่องเที่ยวที่เกิดจากเครือข่ายความร่วมมือกันในชุมชน การท่องเที่ยวที่มีฐานโดยชุมชนในการจัดการอย่างชุมชนบ้านร่องกล้า ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นกำลังสำคัญ การแบ่งภาระหน้าที่อย่างชัดเจนและถูกต้องกับบุคคลจะนำมาซึ่งความเข้าใจอย่างถูกต้องระหว่างคนในชุมชนและผู้มาเยือน ทั้งนี้จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ดีของคนในชุมชน จนเกิดการสร้างการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และป้องกันความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นจากผลประโยชน์ทุกคนจะได้รับ และเพื่อให้เป็นการเรียนรู้ในระยะยาวจนก่อให้เกิดสำนึกและเกิดความยั่งยืนต่อไป

3) การพัฒนาที่ชุมชนได้รับจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริม เช่น การนำชมชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ คนขับรถนำเที่ยว เป็นต้น เป็นการสร้างรายได้เพิ่มเติมของคนในชุมชนนอกจากการทำเกษตร ซึ่งมีความสอดคล้องกับประเพณีพรหมทอ และคณะ (2545) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว กรณีศึกษาจังหวัดน่าน และ วิทยาบุขบงค์ (2548) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 - 2547 พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการท่องเที่ยว ในเรื่องของรายได้ที่เพิ่มมากขึ้นและมีอาชีพใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย เพิ่มเติมจากนี้ชุมชนบ้านร่องกล้า ยังสามารถวางระบบการขายของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวพอใจ ทำให้คนในชุมชนมีมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น ชุมชนมีเงินทุนเวียน การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านช่วยพัฒนาอาชีพและการจัดสรรผลประโยชน์ตามหลักขององค์กรและกลุ่มต่าง ๆ อย่างเหมาะสมในปัจจุบัน แต่ในอนาคตควรจะมีการตั้งกฎกติกาให้เคร่งครัดและเป็นระบบมากกว่าเดิม ทั้งนี้คนในชุมชนใส่ใจในการเรียนรู้สิ่งใหม่และมีการดูแลรักษาความสะอาดบ้านและจัดอย่างเป็นระเบียบมากขึ้น ให้เหมาะสมต่อการเป็นชุมชนของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน แต่การท่องเที่ยวก็สร้างทั้งคุณประโยชน์และโทษขึ้นอยู่กับคนในชุมชนว่าจะเลือกวิถีการใช้ชีวิตอยู่กับการท่องเที่ยวอย่างไร การจัดการการท่องเที่ยวอย่าง

เป็นระบบ มีการวางแผน และได้รับการสานต่อเหมือน
สมบัติที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่นของสมาชิกที่รักในการ
พัฒนาชุมชนไปพร้อมกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทาง
ธรรมชาติ เอกลักษณะเฉพาะถิ่น และการสร้างรายได้
ให้กับคนในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันจะส่งผลให้เกิด
เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป และ

4) การรักษากฎระเบียบข้อบังคับในการ
ท่องเที่ยว ได้แก่ คนในชุมชนมีการกำหนดกฎระเบียบ
ในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และนอกจากนั้นยังตกลง
ร่วมกันเกี่ยวกับกฎระเบียบของการท่องเที่ยวสำหรับ
นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในชุมชน ซึ่งทุกคนต่างก็
เคารพและปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ จะมีบางข้อ
เท่านั้นที่เป็นอุปสรรคกับนักท่องเที่ยว เช่น การดื่ม
เหล้า การส่งเสียงดังในช่วงเวลากลางคืน การที่ชุมชน
ปิดไฟนอนก่อนช่วงเวลา 22.00 น. เนื่องจากคนใน
ชุมชนนอนแต่หัวค่ำ เพื่อตื่นมาทำงานในตอนเช้ามีดี
เป็นต้น การเพิ่มเติมกฎระเบียบย่อยในแหล่งท่องเที่ยว
ที่มีความอ่อนไหว มีความจำเป็นมาก เช่น ในสวน
สตอเบอร์รี่ ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปแล้วนั้นมีการ
กระโดดข้ามไป - มา ทำให้เหยียบไหล (ต้นกล้า)
สตอเบอร์รี่ตาย ทำให้ต้องเพาะใหม่ ซึ่งใช้ระยะ
เวลานานในการเติบโต แหล่งท่องเที่ยวที่มีฐานเป็น
ทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมนั้น ค่อนข้างมี
ความอ่อนไหวในแหล่งท่องเที่ยว หากไม่มีแนวทางการ
ปฏิบัติตน หรือการศึกษาก่อนเที่ยวชม แล้วทรัพยากร
เหล่านี้อาจถูกทำลายได้จากทั้งความตั้งใจและไม่ตั้งใจ
ของนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน เช่น การเที่ยวชมสวน
สตอเบอร์รี่ จากการไม่จำกัดจำนวนคนเข้าไปทำให้
เกิดการเหยียบไหล (ต้นกล้า) สตอเบอร์รี่ตาย และ
ทำให้สวนถูกทำลาย เพราะฉะนั้นกลไกที่ตั้งขึ้นในการ
ทำงานเพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยว สามารถ
หมุนเวียนให้เกิดความยั่งยืนนั้นต้องมีความเชื่อมโยง

กับความพอดีและการเคารพสถานที่และคนในชุมชน
เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
ของชุมชนต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนต่าง ๆ ที่มีบริบทแตกต่าง
กัน พบว่า 1) ภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในการ
สนับสนุน และผลักดันการทำงานของชุมชนให้มากขึ้น
ทั้ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ใหญ่บ้านและ
รองผู้ใหญ่บ้าน คณะครูของโรงเรียนประจำชุมชน การ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันการศึกษาใน
จังหวัด ในการเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว
โดยชุมชนให้เข้มแข็งและเกิดความยั่งยืน เช่น การให้
ความรู้ด้านระบบการทำงานให้สอดคล้องกับแหล่ง
ท่องเที่ยว การเพิ่มทักษะภาษาอังกฤษให้สามารถ
สื่อสารได้ การส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์และ
ช่องทางการตลาด 2) คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมใน
การวางแผนพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในด้านการบริหาร
จัดการอย่างถูกต้อง การเพิ่มกฎระเบียบและข้อตกลง
ในการให้บริการ การปลูกฝังเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้รู้ถึง
คุณค่าของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ใน
ชุมชน 3) นักท่องเที่ยวควรเคารพกฎระเบียบและ
กติกา ในการท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อไม่ให้เกิด
ผลกระทบต่อทรัพยากรและคนในชุมชน ควรรับทราบ
ว่าการท่องเที่ยวที่ชุมชนจัดการนั้นคืออะไรสิ่ง
นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการมาท่องเที่ยวในชุมชนคือ
อะไร 4) ภาคเอกชน ที่นำนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม
แหล่งท่องเที่ยว ควรแจ้งหรือแนะนำข้อมูลเบื้องต้น
ทั้งกฎระเบียบและกติกาในการเที่ยวชมให้ชัดเจน เพื่อ
ไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการสื่อสาร ที่จะส่งผลกระทบต่อ
ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บรรณานุกรม

- ธนวัฒน์ ขวัญบุญ. (2545). ศักยภาพของประชาชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษา: หมู่บ้านร่องกล้า อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ วท.ม., มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.
- ธวัชชัย รัตนซ้อ. (2542). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- บ้านร่องกล้า. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2555, จาก <http://www.cbthaidatabase.org/page/showpage.aspx?idindex=29>
- บุญธรรม จิตต์อนันต์. (2540). การวิจัยทางสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ
- บุญเลิศ ตั้งจิตวัฒนา. (2542). การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ป้อ วชิรวงศ์วรกุล และคณะ. (2554). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. กทม: ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- พจนานา สนวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- เพชรตะบอง ไพศุณย์. (2553). การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของไทดำ ในกระแสการเปลี่ยนแปลง: กรณีศึกษาเปรียบเทียบไทดำ ในประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- ระพีพรรณ ทองหล่อ, รสีกา อังกูร, ปาลีรัตน์ การดี, นवलลลอ แสงสุข, อินทิรา นาคันตร์, ภัทรฤดี ครองชนม์ และคณะ. (2545). รายงานการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เป็นผลจากการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาจังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิทยา บุขงงค์. (2548). ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2505 – 2547. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาวิทยาลัยทักษิณ, สงขลา.
- สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2550). การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism). สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2555, จาก http://www.cbt-i.org/?ge=show_pages&gen_lang=20112012094103
- สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์. (2555). การท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า บทพิสูจน์ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว. ผลงานวิจัยเด่น “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” ปี 2554, 13(1). 7.
- สุรียา บรรพลา. (2551). บริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ: กรณีศึกษาไทยเลยในประเทศไทยและลาวหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ปร.ด., มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, เลย.
- Community-Based Tourism for Conservation and Development: A Resource Kit. (2000). The Mountain Institute. Washington D.C.: USA.
- Swarbrooke, J. (1998). Sustainable Tourism Management. Wallingford, UK: CAB International.